

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LAISVĖS premijos

**LAUREATAS
SERGEJUS KOVALIOVAS**

PIRMASIS LAISVĖS PREMIJOS LAUREATAS –
ŽMOGAUS TEISIŲ GYNĖJAS, KOVOTOJAS UŽ LAISVĘ
IR DEMOKRATIJĄ SERGEJUS KOVALIOVAS

Sergejus Kovaliovas.
Europos Parlamento
archyvo nuotr.

„Sergejus Kovaliovas – artimiausias Andrejaus Sacharovo bendražygis, vienas žymiausių Rusijos disidentų – visada buvo ypač jautrus Lietuvos laisvės siekiams, drąsiai ir ryžtingai juos rėmė. Daugelis aktyviausių mūsų kovotojų už Nepriklausomybę ir demokratijos idealus yra patyrę šios taurios asmenybės solidarumą ir žavesį. Dramatiškiausiomis mūsų kovos akimirkomis visada girdėjome Jo balsą, jautėme drąsią poziciją, todėl Laisvės premijos įteikimo proga nuoširdžiai tariame: UŽ MŪSŲ IR JŪSŲ LAISVĘ, BRANGUS LAISVOS DEMOKRATINĖS LIETUVOS DRAUGE! Teišsipildo Jūsų karščiausias troškimas išvysti auštantį Laisvės ir Demokratijos rytą savo Tėvynėje“, – S. Kovaliovą Laisvės premijos įteikimo proga sveikina Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras, Laisvės premijų komisijos narys rašytojas Romas Gudaitis.

Seimo plenariniame posėdyje pristatydamas S. Kovaliovo kandidatūrą Laisvės premijai gauti Laisvės premijų komisijos pirmininkas Seimo narys Petras Auštrevičius sakė: „Esu įsitikinęs, kad Rusijos disidentas, žmogaus teisių gynėjas Sergejus Kovaliovas visokeriopai vertas pirmosios Laisvės premijos, įsteigtos Lietuvoje, ir manau, kad šios premijos suteikimas šitam iškiliam asmeniui būtų taip pat didelė garbė Lietuvai. Komisijos teikimas yra gerai apgalvotas – tai yra Rusijos pilietis, disidentas, kovotojas už žmogaus teises, kuris 1969 metais įkūrė pirmąją organizaciją šioje srityje ir tikrai nuo tol tolygiai ėjo ta linkme, nepaisydamas visų represijų toliau tęsė savo veiklą. Premija skiriama už ilgalaikę, neuilstamą veiklą, padariusią įtakos tikrai ne vienai valstybei. Lietuvai iškovoti laisvę be Rusijos demokratijos paramos, be Rusijos disidentų ir demokratų paramos vargu ar būtų buvę įmanoma.“

Užsienio reikalų ministro Audroniaus Ažubalio teikime rašoma: „Sergejaus Kovaliovo apdovanojimas Laisvės premija būtų svarus Lietuvos indėlis remiant demokratinę pilietinę visuomenę Rusijoje. Šis žingsnis puikiai įprasmintų Lietuvos pirmininkavimo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijai prioritetus ir sustiprintų mūsų šalies, kaip paramos žmogaus teisėms ir demokratijai Rytų Europoje centro, vaidmenį.“

„MINTIES LAISVĖ – VISŲ KITŲ LAISVIŲ PAGRINDAS“ (S. KOVALIOVAS)

„Pagrindiniai, raktiniai žodžiai, kuriuos prisimenu iš savo trumpos kalbos tada, Kovo 11-ąją, buvo „atleiskite mums“. Laikas eina, daug kas per dvidešimt metų pasikeitė. Ir, žinote, tuos žodžius aš privalau pakartoti ir dabar. <...> Reikia prašyti atleidimo už tai, kad mes iki šiol vengiame žodžio „okupacija“, kai kalbame apie Baltijos valstybes. Mes kažką veidmainiškai išsigalvojame, kažką tokio, kas išvaduoja mus nuo būtinybės ištarti šiuos žodžius ir oficialiu lygiu atsiprašyti. O be to neįmanomi nuoširdūs, geri santykiai“, – kalbėjo S. Kovaliovas 2010 m. kovo 11 d. iškilmingame Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos minėjime.

2010 m. kovo 11 d. S. Kovaliovas Seimo Kovo 11-osios salėje surengto iškilmingo minėjimo metu sveikina Lietuvą Nepriklausomybės atkūrimo 20-ųjų metų progą

Rusijos politikas, žmogaus teisių gynėjas Sergejus Adamovičius Kovaliovas gimė 1930 m. kovo 2 d. Seredyna Budos mieste (Sumų sr., Ukraina). 1954 m. baigė Maskvos valstybinio M. V. Lomonosovo universiteto Biologijos fakultetą, įgijo biofiziko specialybę (biologijos mokslų kandidatas, 1964 m.).

Nuo 1968 m. S. Kovaliovas aktyviai įsitraukė į žmogaus teisių gynimo judėjimą SSRS. 1969 m. gegužės mėn. tapo Žmogaus teisių gynimo SSRS iniciatyvinės grupės – pirmosios šalyje nepriklausomos visuomeninės žmogaus teisių gynimo asociacijos – nariu.

S. Kovaliovo būdą kovojant už žmogaus teises puikiai atskleidžia šios eilutės: „Žmogaus teisių gynimas S. Kovaliovui – natūrali mokslinės veiklos tąsa: mokslininkas negali susitaikyti su informacijos laisvės nebuvimu, prievartiniu įsitikinimų vienodinimu, su melu. Savo visuomeninėje veikloje S. Kovaliovas laikosi tų pačių principų, kaip ir moksle: visų faktų žinojimas, atsakingumas už jų tikslų pateikimą, pagrįstos išvados. Taip pat atvirumas ir viešumas.“ (Iš Žmogaus teisių gynimo SSRS iniciatyvinės grupės 52 narių Maskvoje pareiškimo dėl S. Kovaliovo suėmimo 1974 m.)

Prasidėjus S. Kovaliovo teismo procesui Vilniuje, 1975 m. gruodžio mėn. iš Maskvos atvyko didelė grupė Rusijos disidentų. Akademikas A. Sacharovas – penktas iš dešinės.
Lietuvos centrinio valstybės archyvo nuotr.

S. Kovaliovas su bendražygiais parengė arba pasirašė daug dokumentų dėl žmogaus teisių pažeidimų Sovietų Sąjungoje. Aktyviai prisidėjo prie pagrindžio spaudos leidybos ir platinimo. Nuo 1971 m. – vienas iš pagrindinių nelegalaus savilaidos biuletenio „Einamųjų įvykių kronika“ – spausdinimo mašinėle dauginto žmogaus teisių SSRS informacinio leidinio – leidėjų.

Faktų apie žmogaus teisių pažeidimus viešinimo veikla Maskvoje sudomino ir Lietuvos disidentus. 1971 m. rudenį S. Kova-

liovas su mūsų šalies laisvės kovotojais aptarė galimybes nuolat teikti informaciją apie žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje. Maskvoje S. Kovaliovas susitikdavo ir bendradarbiavo su Lietuvos disidentais Nijole Sadūnaite, Petru Plumpa, Sigitu Tamkevičiumi ir kitais. Aktyvus bendradarbiavimas su Lietuvos laisvės kovotojais tęsėsi iki pat sovietų imperijos žlugimo, Lietuvai atkuriant Nepriklausomybę ir ją ginant. Žmogaus teisių gynėjas mūsų šalies gyvenimu nuoširdžiai domisi iki šiol.

Kreipdamasis į mūsų šalies žmones Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 20-ųjų metinių minėjime Seime žymusis žmogaus teisių gynėjas pirmiausia pasveikino savo kovų draugus: „Tiesiai prieš mane sėdi mano draugas Balys Gajauskas, ir man didžiulė garbė buvo sėdėti kalėjime, kuriame kalėjo jis. Aš negaliu neprisiimti savo Lietuvos draugų – J. Kadžionio ir daugelio daugelio kitų. Aš turiu omenyje ir miško brolius, partizanus, aš turiu omenyje ir vėlesnio meto disidentus, aš turiu omenyje ir „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikas“ leidėjus ir autorius. Man, vienam iš „Einamųjų įvykių kronikos“ redaktorių, buvo didžiulė garbė bendradarbiauti su jais. Su Sigitu Tamkevičiumi, su Petru Plumpa, su Nijole Sadūnaite ir su jau amžinąjį atilsį Juozu Zdebskiu bei dalyvaujančiu čia ponu A. Svarinsku. Jeigu lietuvių tauta nebūtų turėjusi šių garbingų žmonių, galiu jus patikinti, nebūtų ir Sąjūdžio. Ir greičiausiai nebūtų to istorinio sprendimo 1990 m. kovo 11-ąją. Ir štai kodėl man iš tikrųjų didžiulė garbė būti šių garbingų žmonių draugu.“

Sergejus Kovaliovas ir jo bendražygė Nijolė Sadūnaite susitikime su Lietuvos visuomene Vilniaus mokytojų namuose. 2005 m. gruodžio 13 d.

A. Petrulėvičiaus nuotr.

„Einamųjų įvykių kronikoje“ buvo skelbiama ir apie lageriuose kalinamus lietuvius, tikinčiųjų persekiojimą, žmogaus teisių pažeidimus bei priešinimąsi valdžios veiksams Lietuvoje, nuo 1972 m. pranešama apie naujus „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ numerius. S. Kovaliovas taip pat prisidėjo prie „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ platinimo, jo pastangomis leidinys buvo perduodamas į Vakarų.

1974 m. gruodžio 28 d. S. Kovaliovas buvo suimtas, apkalintas antisovietine propaganda ir agitacija ir teisiamas Vilniuje.

1975 m. gruodžio mėn. teismas jam skyrė 7 metus laisvės atėmimo, bausmę atliekant griežto režimo lageryje, ir 3 metus tremties. Bausmę S. Kovaliovas atliko Skalno lageriuose (Permė) ir Čistopolio kalėjime, vėliau ištremtas į Kolymą.

Kartu su S. Kovaliovu tremtyje kalėjęs jo bendražygis Petras Plumpa teigia: „Pagrindinis S. Kovaliovo filosofijos principas – ne ginkluota, ne prievartinė ir ne pogrindinė veikla, o žmogaus teisių gynimas. Jis teigė, kad žmogaus teisės yra tiltas tarp Dievo ir žmogaus. Galima sakyti, kad žmogaus teisių gynimas yra S. Kovaliovo religija. Suvaržyto, pažeminto, išniekinto žmogaus žodžio, minties ir veiklos teisių atkūrimas yra religinis veiksmas, leidžiantis žmogui suartėti su Dievu. Ir ši veikla būtinai turi būti vieša.“

1987 m. jam buvo leista grįžti į Maskvą. Grįžęs į sostinę žmogaus teisių gynėjas vėl ėmėsi visuomeninės veiklos: Andrejaus Sacharovo rekomenduotas tapo vienu iš Žmogaus teisių projekto grupės prie Tarptautinio žmonijos išgyvenimo ir plėtros fondo (vėliau – Rusijos ir Amerikos žmogaus teisių grupė) pirmininkų, buvo Tarptautinio humanitarinio seminaro organizacinio komiteto narys (1987 m. gruodžio mėn.), dalyvavo kuriant spaudos klubą „Glasnost“, organizacijos „Memorial“ steigiamajame suvažiavime (1990 m. tapo vienu iš jos pirmininkų). Tuo pačiu metu S. Kovaliovas tapo Maskvos Helsinkio grupės nariu.

Būdamas kartu su Lietuva 1990 m. kovo 11-ąją, Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo posėdyje žmogaus teisių gynėjas iš 50 metų trukusios okupacijos į Laisvę einančios Lietuvos veiksmus pavadino stebuklu. „Šiandieninis atvykimas man asmeniškai labai džiugus, kadangi mes visi kartu su džiaugsmu išgyvename naują stebuklą. <...> Stebuklas vyksta. Tą stebuklą jūs darote savo rankomis, ir aš džiaugiuosi, kad galiu jus pasveikinti.

Sergejus Kovaliovas su žmona Liudmila ir dukra Varvara tremtyje Kolymoje.
1982 m. kovo mėn. Genocido aukų muziejaus nuotr.

<...> Žiūrėkime į ateitį su viltimi, su optimizmu. <...> Jūsų laisvė – mūsų laisvė“, – pabrėžė S. Kovaliovas.

Aktyvią S. Kovaliovo paramą Lietuva jautė ir itin sunkiomis 1991-ųjų akimirkomis. „Iš dalies mano šalies, mano tautos garbei turiu pasakyti, kad tą kruvinąjį 1991-ųjų sausį Maskvos gatvėse kitą dieną, sausio 14-ąją, išėjo į gatves maskviečių minios. <...> Ir šie 100 tūkstančių, bent jau 100 tūkstančių maskviečių, užkirto kelią tolesniam smurtui Vilniuje, taip pat, beje, Rygoje ir Taline. Ir tai nėra vienintelis stebuklas, įvykęs mano šalyje. Dar vienas jų įvyko tų pačių metų rugpjūčio mėnesį.“

Nuo 1990 m. S. Kovaliovas įsitraukė į aktyvią politinę veiklą, ėjo įvairias pareigas, susijusias su žmogaus teisių apsauga, Rusijos Federacijos Valstybės Dūmoje, Prezidento taryboje.

1991 m. sausio 14 d. Maskvoje demokratinų jėgų surengta demonstracija dėl smurto Baltijos šalyse sustabdymo.

Eltos nuotr.

1993 m. aktyviai dalyvavo kuriant judėjimą, po to ir partiją „Rusijos pasirinkimas“ (vėliau – „Rusijos demokratinis pasirinkimas“).

S. Kovaliovas – vienas iš 1991 m. sausio mėn. pasirašytos Rusijos žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos autorių. Jis buvo vienas pagrindinių dabar galiojančios Rusijos Federacijos Konstitucijos antrosios dalies „Žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės“ autorių.

Dar vienas svarbus S. Kovaliovo ginamų vertybių aspektas – visuotinė pagarba žmogaus teisėms. S. Kovaliovas aštriai kritikavo Rusijos valdžios veiksmus Čečėnijoje. Nuo pirmųjų karo dienų jis dirbo karo veiksmų rajonuose. S. Kovaliovas ir jo bendražygiai atliko lemiamą vaidmenį 1995 m. birželio mėn. gelbstint įkaitus Budionovske.

1996 m. S. Kovaliovas įkūrė naują visuomeninę organizaciją – Žmogaus teisių institutą, ir iki šiol jam vadovauja.

S. Kovaliovas yra daugelio tarptautinių žmogaus teisių gynimo premijų laureatas: Europos Tarybos žmogaus teisių premijos (1995 m.), Niurnbergo žmogaus teisių premijos (1995 m.), Tarptautinės žmogaus teisių lygos premijos (1996 m.), Norvegijos Helsinkio komiteto žmogaus teisių premijos (1996 m.), Jungtinių

Amerikos Valstijų žmogaus teisių gynimo organizacijos „Laisvės namai“ apdovanojimo, Kenedžio premijos (2000 m.), Ičkerijos Čėčėnų Respublikos Garbės riterio ordino (atsisakė priimti apdovanojimą iki Čėčėnijos karo pabaigos, ordinas įteiktas 1997 m. sausio mėn.) ir kt. 1992 m. jam įteiktas Sausio 13-osios atminimo medalis, 1999 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro didysis kryžius.

LAISVĖS PREMIJA

Laisvės premija siekiama įvertinti asmenų ir organizacijų laimėjimus ir indėlį ginant žmogaus teises, plėtojant demokratiją, skatinant tarpvalstybinį bendradarbiavimą kovojant už Rytų ir Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą ir suverenitetą (Laisvės premijos įstatymą Lietuvos Respublikos Seimas priėmė 2011 m. rugsėjo 15 d.).

2011 m. gruodžio 13 d. Seimas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos laisvės premijos įstatymo 2 straipsnio 8 dalimi ir Laisvės premijų komisijos 2011 m. gruodžio 12 d. sprendimu, paskyrė pirmąją – 2011 metų – Laisvės premiją aktyviam kovotojui už laisvę ir demokratiją, žmogaus teisių gynėjui, Rusijos disidentui Sergejui Adamovičiui Kovaliovui.

Premijos laureatui taip pat bus įteikta Laisvės premijų statulėlė, sukurta pagal skulptoriaus Juozo Zikaro Laisvės paminklą (Laisvės paminklas – Lietuvos valstybingumo simbolis, pastatytas 1928 m. Kauno Karo muziejaus sodelyje, okupacijos metais nugriautas, 1989 m. atkurtas. Statulėlės autorė – skulptorė Joana Norėkaitė).

2011 m. lapkričio 10 d. Seimas sudarė Laisvės premijų komisiją. Jos pirmininkas – Seimo narys Petras Auštrevičius, pavaduotoja – Seimo narė Ona Valiukevičiūtė. Kiti komisijos nariai: Seimo nariai Justinas Karosas, Jonas Kondrotas, Donalda Meiželytė-Svilienė, Artūras Melianas, Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė, Paulius Saudargas, Gintaras Songaila, Lietuvos Nepriklausomybės

Akto signatarai Bronislovas Genzelis ir Romas Gudaitis, Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos atstovas Šarūnas Frolenko, Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisijos pirmininkė (nuo PLB) Irena Anna Gasperavičiūtė, Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos prezidentė Loreta Senkutė.

2009 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento Sacharovo premiją už minties laisvę Europos Parlamento Pirmininkas Ježis Buzekas (iš dešinės) įteikė žmogaus teisių gynimo organizacijai „Memorial“ ir jos atstovams Olegui Orlovui (iš kairės), Liudmilai Aleksejevai ir Sergejui Kovaliovui. Ši premija kasmet teikiama už demokratiją ir žmogaus teises kovojantiems asmenims ir organizacijoms.

Europos Parlamento archyvo nuotr.

The background of the page is a light beige color. It features abstract, wavy lines in a slightly darker shade of beige, which create a sense of movement and depth. In the upper right corner, there is a large, curved shape filled with a fine, grid-like pattern of lines, adding a textured element to the design.

Parengė Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija